

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ПРОВЕДЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Представлено результати досліджень із проблематики підвищення ефективності ресурсного забезпечення державної політики модернізації економіки регіону. Запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного використання ресурсного потенціалу регіону.

The results of studies on the problems of increasing the efficiency of resource policy to modernize the economy of the region. Directions improving organizational and economic mechanism for efficient use of the resource potential of the region.

*Ключові слова: державна політика, забезпечення, механізм, потенціал, ресурси, стратегічний план.
Key words: public policy, security mechanisms, capacity, resources, strategic plan.*

ВСТУП

Слід зазначити, що на сьогодні існує очевидна необхідність реалізації державної політики щодо модернізації економіки регіонів під нові реалії. Питання ефективності економічної та виробничої діяльності безпосередньо пов'язані з проблемами ресурсовикористання та ресурсозбереження, інноваційною політикою регіону, формуванням довгострокових стратегічних планів розвитку. Вплив фінансових, екологічних, політичних та інших чинників на формування ресурсного потенціалу регіону виявляється у вигляді обмежень щодо можливості його використання, що не дозволяє створити повноцінні програми соціально-економічного розвитку регіону. Стратегічні зміни в технологіях виробництва, поява наноматеріалів, активне формування нового технологічного укладу ставлять необхідність розробки державної регіональної політики в області ресурсного та інноваційного розвитку. Модернізація економіки регіонів повинна носити системний характер, що охоплює технічні, організаційні та економічні аспекти діяльності.

Проблема впливу обмеженості запасів ресурсів на довгострокову діяльність регіону веде до необхідності переорієнтації економіки з сировинного на інноваційний шлях розвитку, що вимагає формування ідеології диверсифікації структури економіки. Ресурсозбереження як основний механізм, який використовується для підвищення ефективності діяльності, не дозволяє забез-

печити необхідні темпи економічного зростання. Назріла необхідність розробки механізму інноваційного ресурсозаміщення.

Аналіз точок зору, що є в науковій літературі, підтверджує той факт, що питання, пов'язані з використанням різних видів ресурсів, викликають величезний інтерес. Підтвердженням зацікавленості в проблемах економічного використання ресурсів та екологічних проблем, пов'язаних з цим, є роботи О.М. Алімова, В.Д. Бакуменка, Т.М. Безверхнюк, Б.М. Данилишина, В.В. Дорофійенка, Ю.Г. Кальниша, С.Ф. Поважного, М.А. Хвеси́ка та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Розробити напрями удосконалення організаційно-економічного механізму ефективного використання ресурсного потенціалу регіону в контексті модернізації економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблеми підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону умовно поділяються на проблеми: підвищення ступеня залучення ресурсів регіону в процес виробництва і проблеми підвищення ефективності використання ресурсів у процесах виробництва в регіоні, по етапах на яких формується ефективність використання ресурсного потенціалу регіону.

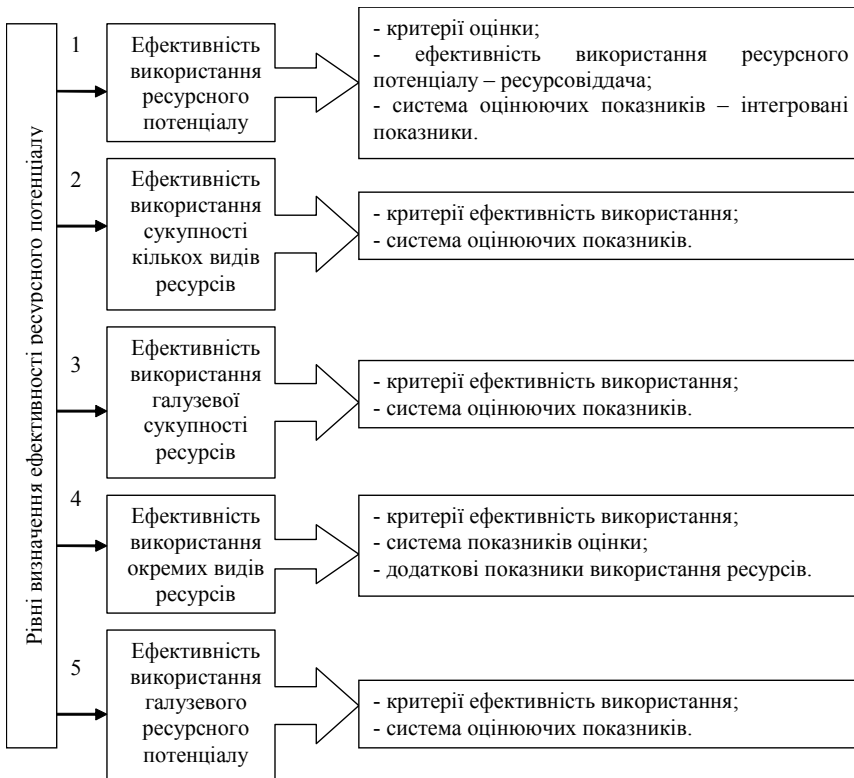

Рис. 1. Система показників ефективності використання ресурсного потенціалу регіону

Проблемою методологічного характеру є вибір підходу до визначення ролі ресурсної бази у соціально-економічному розвитку регіону. Ще однією проблемою є збалансованість ресурсної бази регіону, або проблема формування ефективного структури ресурсного потенціалу регіону. Наступною проблемою є підвищення якісного складу ресурсів використовуваних в процесі виробництва, що тягне за собою підвищення ефективності використання виробничих ресурсів за рахунок зниження показників ресурсоемності та підвищення якості готової продукції. Ще одним методологічним аспектом проблеми ефективного використання ресурсного потенціалу регіону є проблема оцінки ефективності його використання, яка, в свою чергу, так само має кілька аспектів, серед яких виділяємо проблему вибору критерію ефективності використання ресурсного потенціалу регіону та проблему розрахунку окремих показників ефективності [4]. Однією з найбільш складних проблем методологічного характеру, яка багато в чому визначає ефективність використання ресурсного потенціалу регіону, є якісна та кількісна оцінка цього потенціалу.

Способи вирішення перерахованих проблем визначають основні напрями підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом регіонів країни а, отже, і ефективності використання ресурсних потенціалів регіонів.

Необхідно відзначити те, що при використанні ресурсного потенціалу не завжди враховується такий важливий резерв підвищення їх ефективності, як раціональне поєднання ресурсних факторів між собою в часі та просторі. Адаже саме з оптимальним поєднанням їх пов'язані всі основні напрями підвищення ефективності ресурсного потенціалу:

— по-перше, необхідно удосконалювати структуру самого ресурсного потенціалу в регіонах в залежності від напрямку спеціалізації з метою наближення її до оптимальної величини;

— по-друге, потрібно розглянути і оцінити можливості організаційних та технологічних факторів при раціональному поєднанні їх з метою підвищення ефективності виробництва;

— по-третє, використовувати потенційні можливості збільшення обсягів виробництва за рахунок раціоналізації поєднання галузей;

— по-четверте, необхідно враховувати те, що оптимальний рівень поєднання ресурсних факторів мінливий, тобто під впливом науково-технічного прогресу та інтенсифікації, а також виникнення взаємозв'язаних нових факторів, нормативний рівень їх кількісно і якісно змінюється;

— по-п'яте, в умовах ринку перетворення виробничих відносин вимагає відповідного поєднання організаційно-економічних факторів. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в регіонах можна досягти лише при раціональному поєднанні економічних факторів (інтересів) між всіма суб'єктами регіону;

— по-шосте, необхідно не тільки виявити, але й оцінити прогресивні форми господарювання, адекватні об'єктивним умовам виробництва, що максимально використовують ресурсний потенціал тощо [2].

Питання підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу можна частково вирішити з використанням матеріалів комплексної оцінки. Але застосування їх має деякі особливості: ресурсний потенціал — синтетичний показник, тому його потрібно застосовувати при вирішенні спільних завдань. Цей потенціал відображає фактичну економіку регіону, сформований рівень розвитку продуктивних сил, а звідси застосування його в плануванні ефективно лише на найближчу перспективу [5].

У сучасних умовах особливо важлива та необхідна комплексна оцінка ресурсного потенціалу. Ефективність його використання є одним з головних критеріїв у системі показників ефективності виробництва в цілому. Ефективність використання кожного виду ресурсу, у силу своїх специфічних особливостей, оцінюється за допомогою конкретної системи показників. При цьому необхідно враховувати, що основними критеріями його використання є зростання валової продукції та прибутку, але й необхідна система показників оцінки його використання. Узагальнення різних підходів дозволило систематизувати критерії та показники. Інтеграційні показники можуть бути використані як для ресурсного потенціалу регіону в цілому, так і для визначення ефективності використання окремого виду ресурсів у розрахунку на одиницю ресурсу в натуральному або у вартісному виразі. Запропонована система передбачає п'ять рівнів оцінки (рис. 1).

У даній ситуації актуальним є комплексне дослідження ефективності використання ресурсного потенціалу регіону, яке дає можливість здійснювати правильне поєднання всіх ресурсів навіть в умовах кризи. У зв'язку з цим необхідна наукова оцінка стану ресурсного потенціалу регіону та розробка пропозицій щодо забезпечення ефективного використання складових його елементів та системи в цілому.

На сьогоднішній день існує декілька методик: метод грошової оцінки елементів потенціалу; індексний метод; ресурсно-регресійний метод; індикативний метод; метод пріоритетної оцінки ресурсів тощо, які дозволяють лише в деякій мірі виміряти кількісний вплив окремих виробничих факторів на результативність функціонування [3].

Ресурсний потенціал є комплексною системою, яка ефективно реалізується тільки в усій своїй сукупності та в процесі розвитку. Такий підхід дозволяє врахувати

роль та місце факторів потенціалу, які змінюються. Як відомо, в процесі використання потенціалу, частина факторів вичерпується, переходячи в зростання інших факторів, при цьому відбувається часткова втрата загального потенціалу економічної системи.

Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу пропонуємо використовувати показники ресурсозаміщення. Так, одним з показників є коефіцієнт переходу базових ресурсів регіону по відношенню до продукту, що виробляється в регіоні. Такі зміни відображають появу нових інноваційних продуктів та виробництв, заснованих на більш значному використанні інших ресурсів, що дають довгостроковий ефект і можливість самогенерації.

Як показники прогнозування оцінки ефективності ресурсно-інноваційної політики пропонується використовувати узагальнені структурні показники у вигляді коефіцієнтів редукції. Коефіцієнт редукції є результатом аналізу внутрішнього продукту регіону з точки зору можливості часткового переходу з одного ресурсу в інший без втрати для обсягу внутрішнього регіонального продукту. Коефіцієнт редукції можна виразити у вартісному вираженні у вигляді засобів необхідних для повної заміни одного виду ресурсів іншим при можливості повного збереження ВРП. Реально така заміна має межі, тому в якості коефіцієнта редукції слід враховувати гранично можливе значення вартості зміни ресурсу. Тому скоріше варто говорити про коефіцієнт часткової редукції ресурсів. Даний коефіцієнт є прогнозним коефіцієнтом і дозволяє змоделювати можливі стратегії інвестиційного розвитку регіону з точки зору структурної перебудови факторів інноваційності і тим самим дозволяє визначити шляхи найбільш раціональних вкладень коштів для модернізації економічної системи. У цілому такий підхід до оцінки інноваційності інвестиційних регіональних програм дає можливість їх цілеспрямованої розробки та оцінки ефективності. В якості факторів, що визначають ефективність використання ресурсного потенціалу регіону, можемо виділити наступні: інноваційність (швидкість технологічних змін у галузі); ефективність (додана вартість); стратегічність (довгостроковість відтворення ресурсів галузі).

На нашу думку, одним із основних напрямів підвищення ефективності управління та використання ресурсного потенціалу регіонів країни є стимулювання інтеграційних процесів в ключі формування великих інтегрованих ресурсних комплексів. Формування та регулювання ресурсного потенціалу регіону ґрунтуються на інтеграційних процесах, які протікають у всій економічній системі країни і на всіх її рівнях. Інтеграційні процеси в регіоні мають об'єктивну основу, але в той же час формуються економічною, фінансовою, соціальною, інвестиційною, кредитно-банківською політикою. Внутрішньорегіональна інтеграція в масштабі регіону взаємодіє з національними інтеграційними процесами та інтеграцією між регіонами. Виділяються такі основні напрями ефективного використання ресурсного потенціалу регіону на основі інтеграційних процесів (табл. 1).

Таким чином, доцільним представляється створення ресурсної системи індикативного типу економічного регіону без злиття регіонів і без втрати, ослаблення

Таблиця 1. Основні напрями ефективного використання ресурсного потенціалу регіону

та зменшення їх конституційних повноважень і права самостійно взаємодіяти з державою. Відмітимо, що ефективність використання ресурсного потенціалу пов'язана з використанням певних властивостей ресурсів: комплексності, взаємодоповнюваності та взаємозамінності.

Поняття комплексності пов'язується, в першу чергу, з використанням природних ресурсів, перш за все, корисних копалин. Комплексне використання природних ресурсів підвищує рентабельність розробки родовищ корисних копалин, забезпечує економію видобутку природних ресурсів та збереження навколишнього середовища.

Взаємодоповнюваність має місце тоді, коли один вид ресурсів не може функціонувати без існування в певних масштабах інших видів ресурсів. Взаємодоповнюваність ресурсів виражається в необхідності дотримання певних пропорцій конкретних видів ресурсів при даній технології виробництва та сформованому типі споживання. Взаємозамінність ресурсів передбачає можливість досягнення певного (заданого) обсягу продукції при різному співвідношенні різних видів ресурсів. "Той самий" ресурс може бути використаний для задоволення різних функціональних потреб.

У ринковій економіці ресурсний потенціал підприємств і галузей, а також регіону в цілому, відображає стан територіального відтворення у формі людського, технічного, природного, інституційного, організаційного та інформаційного капіталу.

Звідси випливає, що показник ресурсного потенціалу регіону повинен інтегрувати в собі всі характеристики внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають, а саме: потенціал трудових ресурсів (персоналу); потенціал виробничий (стан, оснащеність та ступінь зносу основних активів); потенціал фінансових ресурсів; організаційно-управлінський потенціал; потенціал маркетингу (конкурентоспроможність; інформаційний потенціал; потенціал якості послуг) [1].

Методологічною основою визначення сукупного ресурсного потенціалу регіону, поряд з теорією факторів виробництва, є підхід, що охоплює взаємозв'язки усіх суб'єктів, факторів та умов господарювання. Будь-які перетворення в кінцевому підсумку спрямовані на

досягнення мети, якою є підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону. Ступінь досягнення зазначеної мети характеризується критерієм ефективності використання ресурсного потенціалу регіону. На нашу думку, критерій ефективності використання ресурсного потенціалу регіону може бути сформульований як: найбільш повне залучення ресурсів регіону в процес виробництва при мінімумі сукупних витрат на виробництво одиниці продукції, затребуваної ринком.

Наведений критерій кількісно може характеризуватися показником мінімуму сукупних витрат на виробництво продукції регіону:

$$C = \sum_{i=1}^A C_{\text{ов}} * Q_i \rightarrow \min \quad (1),$$

де $C_{\text{ов}i}$ — сукупні витрати на одиницю i -го виду виробленої продукції в регіоні; Q_i — річний обсяг виробництва i -го виду продукції регіону; A — номенклатура продукції регіону.

Сукупні витрати на одиницю i -го виду виробленої продукції в регіоні розраховуються наступним чином:

$$C_{\text{ов}} = \sum_{j=1}^m C_{\text{п}j} * k_{\text{п}j} * k_{\text{р}j} + C_m * k_{\text{р}m} + E_H * K * k_{\text{р}m} \quad (2),$$

де $C_{\text{п}j}$ — ціна j -го виду засобу виробництва зайнятого у виробництві i -го виду продукції; $k_{\text{п}j}$ — коефіцієнт амортизації j -го виду засобу виробництва зайнятого у виробництві i -го виду продукції; C_m — заробітна плата працівників, зайнятих у виробництві i -го виду продукції; E_H — нормативний коефіцієнт ефективності капіталовкладень; K — сума капіталовкладень; $k_{\text{р}m}$ — коефіцієнт враховує ступінь використання потенціалу конкретного виду ресурсу в регіоні.

Останній наведений коефіцієнт характеризує ступінь використання потенціалу конкретного виду ресурсу в регіоні $k_{\text{р}m}$. Даний коефіцієнт розраховується за наступною формулою:

$$k_{\text{р}m} = \frac{O_{\text{вн}} + O_{\text{имп}} - O_{\text{екс}}}{O_{\text{викор.}}} \quad (3),$$

де $O_{\text{вн}}$ — обсяг конкретного виду ресурсу, яким володіє регіон; $O_{\text{имп}}$ — обсяг конкретного виду ресурсу імпортованого в регіон; $O_{\text{екс}}$ — обсяг конкретного виду ресурсу, який експортується з регіону; $O_{\text{викор.}}$ — обсяг конкретного виду ресурсу, який використовується для виробництва продукції в регіоні.

При зростанні ступеня споживання конкретного виду ресурсу, тобто зростанні ступеня використання ресурсного потенціалу регіону, значення коефіцієнта знижується, що в свою чергу, спричиняє зниження значення показника наведених витрат, і відповідно показника сукупних витрат.

Крім наведеного коефіцієнта ступеня використання потенціалу конкретного виду ресурсу в регіоні ($k_{\text{р}m}$), характеризують наявність та рівень використання ресурсного потенціалу регіону, зокрема, такі показники: показник ступеня залучення ресурсів регіону в процес виробництва в регіоні; показник частки власних ресурсів регіону, які використовуються в регіоні; частки імпорту та експорту сировини в загальному обсязі виробництва і споживання сировини в регіоні; співвідношення сировини регіону, яка використовується в регіоні з експортом сировини в сусідніх регіонах; інші види показників.

Особливої уваги заслуговують коефіцієнти, які характеризують баланс імпорту та експорту ресурсів виробництва в регіон та із регіону. Відтік ресурсів виробництва з регіону свідчить, зокрема, про порівняно низький рівень ефективності використання цих ресурсів в регіоні. Однак відтік ресурсів може бути викликаний не тільки низькою ефективністю існуючих виробництв, але і незбалансованістю ресурсної бази. Недостатній рівень забезпеченості регіону тими ж інвестиційними ресурсами може гальмувати зростання обсягів виробництва,

а отже і являтися причиною низького рівня використання інших ресурсів регіону, таких як праця або природні ресурси.

Використання наведених критеріїв та показників дозволить чіткіше формулювати цілі використання ресурсного потенціалу регіону, оцінювати ступінь досягнення поставлених цілей та можливості залучення ресурсів у процеси виробництва.

ВИСНОВКИ

Запропоновано систему показників ефективності використання ресурсного потенціалу регіону, а саме: ефективність використання ресурсного потенціалу; ефективність використання сукупності кількох видів ресурсів; ефективність використання окремих видів ресурсів; ефективність використання галузевого ресурсного потенціалу. Для оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу пропонуємо використання показники ресурсозаміщення. Ресурсний потенціал є комплексною системою, яка ефективно реалізується тільки в усій своїй сукупності і в процесі розвитку. Першою групою показників використання ресурсного потенціалу є показники, що відображають напрями і швидкості структурних змін. Другою групою показників є узагальнені структурні показники у вигляді коефіцієнтів редуцції. Встановлено, що критерій ефективності використання ресурсного потенціалу регіону може бути сформульований як: найбільш повне залучення ресурсів регіону в процес виробництва при мінімумі сукупних витрат на виробництво одиниці продукції, затребуваної ринком. При зростанні ступеня споживання конкретного виду ресурсу, тобто зростанні ступеня використання ресурсного потенціалу регіону, значення коефіцієнта знижується, що в свою чергу, спричиняє зниження значення показника наведених витрат, і відповідно показника сукупних витрат.

Розроблено напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного використання ресурсного потенціалу регіону в контексті модернізації економіки. Встановлено, що одним із основних напрямів підвищення ефективності управління та використання ресурсного потенціалу регіонів країни є стимулювання інтеграційних процесів. Внутрішньорегіональна інтеграція в масштабі регіону взаємодіє з національними інтеграційними процесами та інтеграцією між регіонами. Виділяються такі основні напрями ефективного використання ресурсного потенціалу регіону на основі інтеграційних процесів: синдикативність, вертикальна інтеграція, формування спілок виробників, кластеризація.

Література:

1. Запоточний І.В. Державне регулювання регіональної економіки / За заг. ред. д.е.н., проф. Захарченка В.І. — Харків-Львів-Одеса: ТОВ "Одіссей", 2010. — 592 с.
2. Іванова Т.В. Принципи державної політики екологічного та ресурсозберігаючого розвитку України в умовах глобалізації / Т.В. Іванова // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 2. — С. 96—100.
3. Карімов Г.І. Управління та діагностика сталого просторового розвитку регіону / Г.І. Карімов // Економічний простір: Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. — № 21. — С. 104—114.
4. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія / За ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. — К.: КНЕУ, 2001. — 538 с.
5. Шкрабак І.В. Вдосконалення системи прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів як основа підвищення ефективності державного територіального управління / І.В. Шкрабак, М.А. Янковський. // Наук. журнал "Менеджер". — № 6 (22). — Донецьк: ДонДУУ, 2002. — С. 28—34.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2012 р.